

Czym jest instytucja odprawy pośmiertnej i jakie przepisy ją regulują?

Odprawa pośmiertna jest świadczeniem pieniężnym przewidzianym przepisami kodeksu pracy, które pracodawca wypłaca członkom rodziny pracownika, gdy śmierć pracownika nastąpiła w czasie trwania stosunku pracy albo w trakcie pobierania zasiłku z tytułu niezdolności do pracy wskutek choroby.

Rozdział IV kodeksu pracy zatytułowany „**Odprawa pośmiertna**” w **artykule 93** reguluje kwestię świadczenia w następujący sposób:

- W razie śmierci pracownika w czasie trwania stosunku pracy lub w czasie pobierania po jego rozwiązaniu zasiłku z tytułu niezdolności do pracy wskutek choroby, rodzinie przysługuje od pracodawcy odprawa pośmiertna.
- Wysokość odprawy, o której mowa w § 1, jest uzależniona od okresu zatrudnienia pracownika u danego pracodawcy i wynosi:

1. jednomiesięczne wynagrodzenie, jeżeli pracownik był zatrudniony krócej niż 10 lat,

2. trzymiesięczne wynagrodzenie, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 10 lat,

3. sześciomiesięczne wynagrodzenie, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 15 lat.

Przyczyna śmierci pracownika nie ma znaczenia, podobnie jak fakt, czy w momencie śmierci pracownik wykonywał pracę na rzecz pracodawcy. Świadczenie jest należne, gdy nastąpiła śmierć osoby, która pozostawała w stosunku pracy. Bez znaczenia jest fakt, że śmierć nastąpiła z winy pracownika, ponieważ instytucja odprawy pośmiertnej ma na celu zapewnienie rodzinie opieki w trudnej sytuacji życiowej. Do okresu pracy u danego pracodawcy, od którego zależy wysokość odprawy, wlicza się zatrudnienie u poprzedniego pracodawcy, jeśli zmiana pracodawcy nastąpiła według reguł przewidzianych w art. 23.1 kodeksu pracy oraz w innych przypadkach, gdy z mocy odrębnych przepisów prawa nowy pracodawca jest następcą prawnym w stosunkach nawiązanych przez poprzedniego pracodawcę pracownika, bowiem zgodnie z art. 23.1. w razie przejścia zakładu pracy lub jego części na innego pracodawcę staje się on z mocy prawa stroną w dotychczasowych stosunkach pracy, z zastrzeżeniem przepisów § 5.

Osoby uprawnione do otrzymania odprawy pośmiertnej. Na podstawie art. 93 § 4 kodeksu pracy, odprawa pośmiertna przysługuje:

- **małżonkowi (wdowa – wdowiec),**
- **innym członkom rodziny, którzy spełniają warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.**

Renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy albo spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Przy ocenie prawa do renty przyjmuje się, że osoba zmarła była całkowicie niezdolna do pracy. Renta rodzinna przysługuje także uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci pobierała zasiłek przedemerytalny lub świadczenie przedemerytalne. W takim przypadku przyjmuje się, że osoba zmarła spełniała warunki do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Wynika z tego, że uprawnionymi do otrzymania odprawy pośmiertnej oprócz małżonka są:

- Dzieci – własne, dzieci drugiego małżonka, dzieci przysposobione – do ukończenia 16. roku życia lub 25. roku życia, jeśli się uczą oraz bez względu na wiek, jeśli stały się całkowicie niezdolne do pracy przed 16. rokiem życia lub w czasie nauki w szkole do ukończenia 25. roku życia. Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej – do zakończenia tego roku studiów.
- Wnuki i rodzeństwo i inne dzieci przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletniości, jeżeli spełniają takie warunki jak dzieci własne i zostały przyjęte na wychowanie co najmniej na rok przed śmiercią ubezpieczonego, chyba że śmierć była następstwem wypadku, a ponadto nie mają prawa do renty po zmarłych rodzicach, a gdy rodzice żyją – jeżeli nie mogą zapewnić im utrzymania albo ubezpieczony (emeryt lub rencista) lub jego małżonek był ich opiekunem ustanowionym przez sąd.
- Rodzice, osoby przysposabiające, ojczym, macocha, jeżeli ubezpieczony bezpośrednio przed śmiercią przyczynił się do ich utrzymania, a ponadto spełniają warunki takie jak dla wdowy/wdowca (dotyczące wieku, niezdolności do pracy lub wychowywania małoletnich osób).

Małżonkowi, czyli wdowie lub wdowcowi, świadczenie przysługuje w związku z pozostawaniem ze zmarłym w związku małżeńskim, bez konieczności spełniania żadnych dodatkowych warunków. Nie ma znaczenia również fakt, czy w chwili śmierci pomiędzy małżonkami istniał ustrój małżeńskiej wspólności majątkowej.

Odprawa pośmiertna przysługuje wskazanemu wyżej kręgowi osób uprawnionych, co oznacza, że w razie ich braku na pracodawcy nie ciąży obowiązek wypłaty świadczenia. Tym różni się ono między innymi od świadczenia z tytułu ubezpieczenia na życie – indywidualnego bądź grupowego. Uprawnioną z ubezpieczenia może być dowolna osoba wskazana przez ubezpieczonego.

Pracodawca, który chce się zwolnić z obowiązku wypłaty odprawy pośmiertnej, może to uczynić poprzez wykupienie ubezpieczenia na życie dla pracownika. Zgodnie z przepisem art. 93 § 7 kodeksu pracy, odprawa pośmiertna nie przysługuje członkom rodziny, o których mowa w § 4, jeżeli pracodawca ubezpieczył pracownika na życie, a odszkodowanie wypłacone przez instytucję ubezpieczeniową jest nie niższe niż odprawa pośmiertna przysługująca zgodnie z § 2 i 6.

Jeżeli odszkodowanie jest niższe od odprawy pośmiertnej, pracodawca jest obowiązany wypłacić rodzinie kwotę stanowiącą różnicę między tymi świadczeniami. Powyższy przepis nie informuje, czy ubezpieczenie na życie ma mieć postać indywidualną czy grupową, jednakże w praktyce najczęściej spotykane są ubezpieczenia grupowe. Przewidywany pracodawca winien tak skalkulować sumę ubezpieczenia, uwzględniając staż pracy podlegający zaliczeniu do wysokości odprawy pośmiertnej, aby suma ubezpieczenia na wypadek śmierci pokrywała należne zobowiązanie.

Powinna ona być co najmniej równa odprawie, zaś w sytuacji, gdy po śmierci pracownika pozostaje tylko jeden uprawniony członek rodziny, co najmniej równa odprawie, pomniejszonej o 50%. Jeśli suma ubezpieczenia na wypadek śmierci pokryje w całości należną odprawę pośmiertną, obowiązek dopłaty po stronie pracodawcy nie wystąpi.

Prawo do wskazania osób uposażonych na wypadek śmierci z polisy na życie przysługuje ubezpieczonemu, w takim przypadku pracownikowi. Uposażonymi mogą być osoby z kręgu uprawnionych do otrzymania odprawy pośmiertnej, ale mogą to być również inne osoby. Zgodnie z cytowanym wyżej przepisem art. 93 § 7 kodeksu pracy, pracodawcę uwalnia od obowiązku wypłaty świadczenia samo wykupienie ubezpieczenia na życie (koszt uzyskania przychodu). Brak dodatkowego warunku uposażenia członków rodziny wymienionych w art. 93 § 4 kodeksu pracy.

Gdyby zatem okazało się, że w wyniku śmierci pracownika suma ubezpieczenia z tytułu ubezpieczenia na życie została wypłacona przez zakład ubezpieczeń osobie uposażonej spoza kręgu rodzinnego, a nadto w całości pokrywała wysokość należnej odprawy pośmiertnej, pracodawca jest zwolniony z obowiązku jej wypłaty członkom rodziny. Jeśli zaś suma ubezpieczenia byłaby niższa od należnej wysokości odprawy pośmiertnej, pracodawca będzie musiał dopłacić rodzinie kwotę stanowiącą różnicę między tymi świadczeniami.

Odprawę pośmiertną dzieli się w częściach równych pomiędzy wszystkich uprawnionych członków rodziny. Jeżeli po zmarłym pracowniku pozostał tylko jeden członek rodziny uprawniony do odprawy pośmiertnej, przysługuje mu odprawa w wysokości połowy odpowiedniej kwoty określonej w art. 93 § 2. Do obliczania odprawy pośmiertnej stosuje się zasady, które obowiązują przy ustalaniu ekwiwalentu pieniężnego za urlop wypoczynkowy, zgodnie z rozporządzeniem ministra pracy i polityki socjalnej z 29 maja 1996 r. w sprawie sposobu ustalania wynagrodzenia w okresie niewykonywania pracy oraz wynagrodzenia stanowiącego podstawę obliczania odszkodowań, odpraw, dodatków wyrównawczych do wynagrodzenia oraz innych należności przewidzianych w kodeksie pracy.

Powyższe uwagi dotyczą sytuacji, gdy pracodawca wykupuje ubezpieczenie jako ubezpieczający, tj. faktycznie ponosi koszty ubezpieczenia pracowników, a nie jest tylko podmiotem pośredniczącym przy przekazywaniu składek na ubezpieczenie, jak to ma często miejsce w przypadku grupowego ubezpieczenia na życie.